

MARKSISTI IN RELIGIOZNOST

Po pravici povedano, veliki večini ljudi "brez religije" še malo ni prizaneseno z religioznim vedenjem, teologijo in mitologijo. Včasih so do glave in še čez zakopani v magično-religiozno zmedo, ki je sicer res degradirana do karikature, zato pa še toliko bolj očitna.

Mircea Eliade: Sveto in profano

Med menoj in marksisti je majhno nesoglasje, ki je več kot očitno prišlo, na dan tudi v polemičnem zapisu Marka Kerševana "Marksisti' in dialog".[†] Vendar to nesoglasje ni v bistvu prav nič drugačno od nesoglasja, kakršno vlada med marksizmom in marksisti samimi, med znanstveno teorijo o zgodovinskem človeku in živimi zgodovinskimi ljudmi, torej tudi med marksizmom in Markom Kerševanom. Drugo je seveda vprašanje, če se marksisti tega svojega nesoglasja z marksizmom, ki izhaja iz neubranosti marksizma samega, zavedajo ali ne.

Ta nesporazum z marksizmom, ki je lasten tako meni kot marksistom, je pogojen s preprostim dejstvom, da se marksizem ne loteva eksplicitno enega temeljnih in vsem nam skupnega človeškega problema, problema smrti. In ker tega problema ne izraža eksplicitno, marksisti živijo v dobri veri, da jim je s problemom smrti in religioznostjo sploh prizaneseno, medtem ko je v resnici ta problem v marksizmu implicitno navzoč in tudi religiozno premagan: smrt je presežena v Zgodovini, s tem pa tudi prikrita. Marksistom se sploh ni več treba vračati nanjo, ker so jo enkrat za zmerom odpravili. Tako se nam marksizem razkriva kot nekaj v sebi samem protislovnega, kot razlika med hotenim in zapisanim, pa tudi kot razlika med zapisanim in branjem.

V prvi vrsti moramo torej ugotoviti, da je vprašanje smrti tako vsiljivo, da se ga ni mogel izogniti niti Marx in da so pravzaprav vsi njegovi spisi tudi zaveden ali nezaveden odgovor na to vprašanje. In dokler te naše boleče točke ponovno ne oživimo, in to eksplicitno in z vso resnicoljubnostjo, vse visi v ozračju prividnosti in je vse mogoče, heroizem in ateizem, kakor je tudi vse smiselno, resnično, znanstveno oprijemljivo in historično obvladljivo. Kakor hitro pa si to vprašanje postavimo dovolj resnicoljubno, tedaj že vemo, da bomo morali umreti: že strah pred smrtjo, ki nas spopade, ne moremo razumeti

[†]Kaplje 1969, št. 12-13

drugače kot neodtujljivo prisotnost smrti. In tedaj se kar takoj znajdemo pred novem vprašanjem, ki ga je eksplicitni marksizem prav tako obšel, pred novim in nič manj važnim človeškim problemom, problemom večnega življenja. Dosedanja trdnost se nam še ta isti trenutek pošteno zamaje in iz religiozne varnosti pademo v nerazrešljivo eksistencialno protislovje. Poslej smo misel, ki misli neodtujljivo smrt, in smo vitalnost, ki se ji hoče večnega življenja, ker živeče pač ne more hoteti drugega kot živeti. Kakor hitro pa smo misel o nepremagljivi smrti in vitalnost večno živega, moramo v svoji eksistenci napraviti prostor protislovju racionalnega in vitalnega, pa tudi smiselnega in nesmiselnega, naše subjektivne volje in zakonitosti sveta, zgodovine in nezgodovinskosti, torej prostor, ki ga marksizem ne priznava ali pa priznava samo kot prostor dialektičnih nasprotij, ki se v Zgodovini presegajo v višje in nove oblike. In vendar, kaj je poslej za nas Zgodovina? Kaj je po tem našem nepresegljivem nasprotju naša družbena akcija, kaj naša znanstvena misel? Kaj nam more pomeniti vsa naša dejavnost in vse naše prizadevanje, če nas ne more pripeljati nikamor drugam kot k smrti, kaj vse znanje sveta, če nam dejansko ne more povedati drugega kot smrt. Vse to je dejansko le vedenje zaradi vedenja samega, delovanje zaradi delovanja samega, nekaj do kraja nečloveškega, nezgodovinskega in nesmiselnega. V resnici spoznavamo samo zato, ker hočemo zvedeti, od kod prihajamo in kam gremo, in delujemo zato, ker hočemo preživeti; samo to je edino človeško, zgodovinsko in smiselno.

In da je temu res tako, nam dokazuje prav marksizem, ki ne glede na svoje znanstvene pretenzije stoji v našem življenju samo tako in toliko, kolikor se z njim sprašujemo in odgovarjamo na ta vprašanja. Prav zato ni nič čudnega, da Marxova dela beremo po "modelu branja svetih knjig" in da teorijo in prakso neposrednega zgodovinskega gibanja spreminjamo v gibanje totalne odrešitve - vse to marksizem namreč tudi je. ⁺ Ko nam govori o človeku konkretnega obdobja in pripadniku konkretne družbe, misli pri tem na človeka nasploh, ker ga drugače ni mogoče misliti. In ko marksisti govorijo o Zgodovini, mislijo pri tem na

† "... v komunizmu lahko kar takoj spregledamo njegovo mitološko strukturo in vsebino njegove eshatologije. Marx povzema in razvija enega velikih eshatoloških mitov azijsko-mediteranskega sveta, točneje odrešilno vlogo Pravičnika ("Izbranca", "nedolžneža", "poslanca", zdaj proletarca), katerega trpljenje terja spremembo ontološkega statusa sveta. Marxovo brezrazredno družbo in temu primerno odpravo zgodovinskih napetosti najdemo veliko točneje izraženo že v mitu o zlati dobi, ki - sledeč bogati tradiciji - označuje začetek in konec zgodovine. Marx je obogatil ta častitljivi mit z vso mesianistično judovsko-krščansko ideologijo: na eni strani imamo opraviti s profetsko vlogo in soteriološko funkcijo, ki jo je prisodil proletariatu, na drugi strani končni spopad med Dobrim in Zlom, ki ga lahko brez zadržkov postavimo ob bok apokaliptičnemu spopadu med Kristom in Antikristom, kateremu sledi odločna zmaga prvega."

Mírcea Eliade: Sveto in profano.

večnost, ker je Zgodovina sama po sebi nezanimiva. Tako za marksiste kot za veliko večino ljudi je zgodovina le smiselna povezanost časa, ki obstaja samo po takem ali drugačnem končnem razpletu; v njej se sicer delamo, kot da pogumno zremo v obraz smrti, pri tem pa vendarle umiramo samo tako, da pač premine, kar ima preminiti, naš neumrljivi duh pa živi dalje in se veseli svoje nesmrtnosti. Ta smrt pa je sevedakljub temu smrt, zaresna in nepreklicna, le pogledati jo moramo bolj od blizu. In če smo količkaj resnicoljubni, si moramo priznati, da je dejansko tudi znanstveni marksizem le religiozni odgovor, ki prikriva naše temeljno protislovje med življenjem in smrtjo, racionalnim in vitalnim. S tem, ko nam govori o sintezi, o dialektičnem preseganju neposrednih družbenih protislovij v dani zgodovinski situaciji, nam hkrati govori o totalni človeški odrešitvi v Zgodovini, s čimer mistificira tako zgodovino kot človeka. Ni več znanost o človeku in zgodovini, temveč religiozni odgovor na vsa vprašanja, ki nam prikriva to, kar dejansko smo: misel, ki misli smrt, in vitalnost, ki se ji hoče živeti, torej našo paradoksalno eksistenco, ki se vrti med nenehnimi racionalnimi vprašanji in vitalističnimi odgovori, ne da bi mogla kdaj na čisto.

Šele na osnovi teh spoznanj lahko resno spregovorimo o vprašanju, ki si ga ob smrti Boga zastavljajo marksisti in kristjani: kdo je pravzaprav slepi vernik in kdo stvaren človek. In takoj moramo ugotoviti, da si tega vprašanja tako marksisti kot kristjani splah ne zastavljajo v vsej njegovi ostrini in da jim ga je ugodno reševati, saj tako eni kot drugi živijo v odsotnosti smrti, prvi v varnem naročju Zgodovine, drugi v varnem naročju Nebes in Cerkve. In da se pri tem paradoks le ponavlja, ker ga pač nič človeškega ne more obiti. Marksisti fanatično verujejo v Zgodovino in se imajo za brezverce. Heroično sprejemajo božjo smrt, njihovo heroično sprejemanje božje smrti pa je seveda le slepilo, saj so kljub nezgodovinskosti še vedno v Zgodovini, katere začetnik je Jezus Kristus. Tako sicer verjamemo Bonhoefferju, da je božja smrt zanj le človekov avtentični položaj v zgodovini, ki ga kot izraz človekove odraslosti in dozorelosti sprejema s patetičnim zanosom, verjamemo pa mu samo zato, ker vemo, da je njegov heroizem le verska zanesenost, ki mu jo je podtaknila vitalnost, in da je njegova zaverovanost v lastno veličino utemeljena v odsotnosti smrti, ki ji še vedno ne priznava neodtujljive resničnosti. Za resnicoljubnejše ljudi pa je seveda osvoboditev izpod Boga le nepreklicna gotovost smrti, ki ne dopušča nikakršnega patetičnega zanosa. Z njo so sestopili v paradoksalno eksistenco, v kateri mislijo smrt in živijo večno življenje, se držijo svoje neodtujljive usode in se predajajo iluzijam, živijo konec zgodovine in Zgodovino, melanholično prisluškujejo svetu in bojevito delujejo, ne da bi kdaj to paradoksalno eksistenco zapustili. Ti ljudje torej razkrivajo to, kar so, medtem ko patetični zanos le prikriva, in to tako gotovost smrti kot upravičenost upanja.

